

**Janusz Kutta: Obywatele Honorowi Miasta Bydgoszczy (1920-1939),
Bydgoszcz 1992 s. 28**

Janusz Kutta, autor licznych opracowań naukowych i popularno-naukowych, dotyczących najczęściej dziejów politycznych Bydgoszczy czy regionu kaszubsko-pomorskiego, w tym cennej pracy o prezydentach tegoż miasta w okresie dwudziestolecia międzywojennego, która z życzliwością została przyjęta przez krytykę historyczną w 1991 r., tym razem przygotował i wydał drukiem edycję bibliofilską, poświęconą trzem Obywatelom Honorowym Miasta Bydgoszczy. Magistrat i Rada Miejska Bydgoszczy, które władne były tę najwyższą godność nadać, skorzystały ze swych uprawnień w latach 1920-1939 jedynie trzykrotnie. Fakt ten - rzecz jasna - wpłynął w sposób naturalny na konstrukcję pracy, która poza "Słowem wstępnym" (s. 3-4) składa się z trzech rozdziałów merytorycznych, odpowiadających biogramom, przeplatanych reprodukcjami podobizn trzech głównych bohaterów tej pracy oraz kopiami zachowanych pamiątek rodzinnych i archiwaliów, a także wykazu wykorzystanych źródeł archiwalnych i drukowanych, spisu wykorzystanych czasopism i literatury przedmiotu.

Uzasadniając niejako we wstępie fakt podjęcia tematu, jak i powodów nadania godności Obywateli Honorowych Miasta Bydgoszczy dr. Władysławowi Piórcie i dr. Janowi Bizielowi pisze autor: "Owoce ich działalności, a także wielu innych bydgoszczan, było utrzymanie w mieście, silnie już zniemczonym (Niemcy stanowili w 1910 r. około 80 % ogółu mieszkańców), ducha polskiego" (s. 3). Uzasadnienie dla nadania godności trzeciemu, a zarazem ostatniemu obywatelowi honorowemu Marszałkowi Polski Edwardowi Śmigłemu-Rydzowi, dostrzega J. Kutta w realiach politycznych roku 1937, gdy pisze: "Stało się to we wrześniu 1937 r., a więc w okresie narastającego zagrożenia ze strony hitlerowskich Niemiec. ... społeczność Bydgoszczy, miasta przecież kresowego, jednego z najbardziej zagrożonych pragnęła ostentacyjnie okazać, jak silne więzi łączą ją z armią polską i jej "I żołnierzem" (s. 3).

Całość pracy została oparta w głównej mierze na zachowanym w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy materiale źródłowym, pamiątkach rodzinnych, zbiorach osób trzecich i w mniejszym stopniu na istniejącej literaturze historycznej.

Publikacja ta wydana drukiem w sto czterdziestą rocznicę urodzin dr. Władysława Piórki przez Oficynę Drukarską Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej im. M. Kopernika w Toruniu na znakomitym papierze kredowym, odznacza się także starannym opracowaniem graficznym autorstwa znanego grafika i wydawcy Zygryfryda Gardzielewskiego.

"...Jesteś w wolnej Polsce pierwszym, któremu miasto nasze nadaje najwyższą godność Obywatelską..." - to tytuł pierwszego rozdziału (biogramu) pracy, poświę-

conego dr. Władysławowi Piórcie (27 listopada 1852 r. - 17 sierpnia 1926 r.), wywodzącemu się z Ostrowa Wielkopolskiego z rodziny mistrza szewskiego, gdzie też kształcił się i w 1871 r. zdał maturę w miejscowym gimnazjum.

Stopień naukowy doktora medycyny uzyskał 8 sierpnia 1876 r. na Uniwersytecie berlińskim. W październiku 1885 r. przeniósł się do Bydgoszczy. Działal głównie wśród polskich rodzin robotniczych na pobliskim Szvederowie. Praktykę lekarską łączył z działalnością narodową i patriotyczną. Jako lekarz i społecznik działał w dozorcze kościelnym, czynnie współpracował z bydgoskim "Sokołem", polskimi placówkami oświatowymi, kulturalnymi i charytatywnymi. Był też prezesem Towarzystwa Kupieckiego, którego działalność od 1909 r. kontynuowało Towarzystwo Kupców założone przez niego i kupca Józefa Milcherta. (Dlatego zapewne w najnowszej "Historii Bydgoszczy", t. 1 do roku 1920, pod red. naukową Mariana Biskupa, Warszawa-Poznań, 1991 s. 565, 669 - uchodzi za kupca).

W zniemczonej Bydgoszczy uważano go za przywódcę jej polskich mieszkańców. Za swą działalność także w polskiej już Bydgoszczy z inicjatywy Związku Lekarzy 8 sierpnia 1926 r. nadano mu godność Obywatela Honorowego Miasta Bydgoszczy. W nekrologach prasowych po jego nagłej śmierci, podkreślano w sposób szczególny, że stał on "na straży ideałów narodowych i katolickich" (s. 7).

Janowi Bizielowi (12 października 1858 - 4 lutego 1934 r.), drugiemu z kolei bohaterowi swej edycji, poświęcił J. Kutta następny rozdział. Syn chłopski z Osieczna z powiatu leszczyńskiego. Ukończył gimnazjum w Lesznie, studia medyczne w Lipsku i Gryfii. Dr Biziel praktykował w Chełmnie u dr. Ludwika Rydygiera oraz w Krzywiniu (pow. kościański). Do Bydgoszczy przybył 28 maja 1906 r. Działacz narodowy, społeczny i polityczny, prezes Polskiej Rady Ludowej w Bydgoszczy. Od 4 sierpnia 1920 r. członek tymczasowej Rady Miejskiej w Bydgoszczy. Godność Honorowego Obywatela Miasta Bydgoszczy otrzymał także za czasów prezydentury dr. Bernarda Śliwińskiego. Uchodził za wzór "pracowitości, rzetelności i wszelkich cnót obywatelskich" (s. 13).

Omawiając życiorys dr. J. Biziele autor nie wspomniał, że działał on zapewne od 4 lutego 1914 r. w radzie nadzorczej Banku Dyskontowego w Bydgoszczy, a więc musiał być członkiem zamożnym, ponieważ w Banku tym lokowano kapitały w tysiąc markowych akcjiach.¹ W 1909 r. stanął on też na czele Komitetu Powiatowego Towarzystwa Czytelni Ludowych.² Dzięki tej działalności założono w 1911 r. Księgarnię Bydgoską. Czterdziestoosobowa spółka akcyjna, która ją założyła była kierowana przez dr. Biziele.³ Jako przedstawiciel Bydgoszczy dr. Biziel obok W. Kukowskiego i ks. Jana Filipiaka działał w Honorowym Komitecie Obchodów z siedzibą w Poznaniu, zajmującym się organizacją setnej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki (1917 r.).⁴ W listopadowych uroczystościach zorganizowanych w sali Domu Polskiego w

Bydgoszczy właśnie dr Biziel na tle obrazu "Bitwy racławickiej" wygłosił płomienne przemówienie, które poprzedziło występy chóru i orkiestry. Wówczas właśnie zapoczątkowano zbiórkę pieniędzy na Fundusz Kościuszkowski. Zebrane 1714 marek przeznaczono na cele narodowe.⁵ Była to suma poważna. W dniu 28 stycznia 1920 r. o godzinie 10.40 wkroczyły do Bydgoszczy pierwsze polskie oddziały wojskowe, które powitał dr Jan Biziel - przewodniczący Polskiej Rady Ludowej słowami: "Wyście kość z kości, krew z krwi naszej. Witamy orła polskiego z tego samego miejsca, gdzie stał posąg tego (Fryderyka II), który nas okuł w pęta niewoli."⁶ Podane tu informacje i jeszcze ewentualne dalsze, mogłyby znacznie wzbogacić życiorys zwłaszcza polityczny tegoż przedstawiciela mieszczaństwa bydgoskiego.

Trzeci Obywatel Honorowy Miasta Bydgoszczy - to marszałek Polski Edward Śmigły - Rydz. Recenzowany rozdział jest dość uproszczonym biogramem, co jest samo w sobie zrozumiałe. Nadanie tej godności jednej z głównych postaci niepodległej Polski w trudnym roku 1937 miało swoją wymowę, gdyż miało dodawać otuchy mieszkańcom Bydgoszczy - miasta narażonego na ekscesy faszystowskie i agresję Niemiec hitlerowskich.

Praca J. Kutty, to niewątpliwie jeszcze jedno, po prezydentach Bydgoszczy lat 1920-1939, potrzebne studium z dziejów miejskich elity Bydgoszczy. Nie ulega bowiem wątpliwości, że dopiero dalsze gruntowne badania nad dziejami społeczno-gospodarczymi i politycznymi tegoż ośrodka, pozwolą w przyszłości opracować bardziej dogłębnie dzieje miasta nad Brdą. Wydaje się jednak, że podejmowane kwerendy muszą być bardziej wszechstronne i nie mogą ograniczać się do jakiegos jednego, choćby bardzo ważnego zespołu archiwalnego. To samo dotyczy - rzecz jasna - kwerendy bibliograficznej.

Maksymilian Grzegorz

PRZYPISY

- ¹ Historia Bydgoszczy, t. 1 do roku 1920, pod red. naukową Marjana Biskupa, Warszawa-Poznań 1991, s. 564, przypis 88; Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, k. 136-139, Monograficzny almanach polskiego handlu i przemysłu, Bydgoszcz 1923
- ² Historia Bydgoszczy, t. 1 s. 570; J. Wróblewski: Polskie biblioteki ludowe w zaborze pruskim i na terenie Rzeszy Niemieckiej w latach 1843-1939, Olsztyn 1975 s. 231
- ³ Rocznik Księgarni Bydgoskiej na rok 1913, pod red. R. Ulantowskiego, Bydgoszcz 1913
- ⁴ Historia Bydgoszczy, t. 1 s. 615
- ⁵ Ibidem, s. 615
- ⁶ Ibidem, s. 635